

УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Захарченко В.І., Захарченко Н.В.

Поняття «системний підхід» широко використовувалося в перші роки становлення теорії систем і в даний час є одним з основоположних. Сам термін «теорія систем» був введений в 30-ті рр. австрійським біологом-теоретиком і філософом Людвігом фон Берталанфі (1901-1972), якого вважають основоположником даного напрямку. Перша доповідь про нову концепцію була зроблена Л. фон Берталанфі на філософському семінарі з використанням вихідних понять термінологічного апарату філософії. Основним поняттям, введеним Л. фон Берталанфі, було поняття відкритої системи. У 1940-50 рр. Л. фон Берталанфі, узагальнивши ідеї, що містяться в теорії відкритих систем, висунув програму побудови загальної теорії систем, що є загальною теорією організації [1, с. 81].

Необхідно відзначити, що ще до Л. фон Берталанфі на початку ХХ ст. істотний внесок у становлення системних уявлень вніс політичний діяч, лікар, філософ, економіст, член РСДРП в 1896-1909 рр., більшовик, член ЦК з 1905р. Олександр Олександрович Богданов (Малиновський) (1873-1928). Ним була висунута ідея створення науки про загальні принципи організації - тектології, що охопили деякі положення кібернетики («Загальна організаційна наука», т. 1-2, 1913-1917). Однак в силу історичних причин запропонована А.А. Богдановим організаційна наука - тектологія не знайшла практичного застосування і поширення [1, с. 88-89].

Спочатку термін «системний підхід» використовувався у двох сенсах: 1) у значенні методологічного спрямування філософії; 2) в прикладному аспекті як синонім поняття «комплексний підхід». В даний час термін «системний підхід» використовується в основному значенні методологічного спрямування філософії. Системний підхід являє собою конкретно-науковий метод діалектико-матеріалістичної методології, яка має загальнонаукове значення. Системний підхід як загальнометодичний принцип використовується в різних галузях науки і сферах діяльності людей [2].

Відповідно до сучасних уявлень, системний підхід - підхід до дослідження об'єкта (проблеми, явища, процесу) як до системи, в якій виділені елементи, внутрішні і зовнішні зв'язки, найбільш істотним чином впливають на досліджувані результати його функціонування. При цьому цілі кожного з елементів визначені виходячи із загального призначення об'єкта.

Основу системного підходу становить діалектичний метод, який передбачає:

- аналіз об'єктивного світу як цілого, в якому всі явища і процеси взаємозалежні і взаємообумовлені;
- розуміння того факту, що як об'єктивний світ, так і всі його складові знаходяться в безперервному і закономірному русі і зміні (оновленні, прогресивному розвитку або деградації);
- неминучість внутрішніх протиріч як джерела змін.

В силу високої спільності системний підхід ґрунтується на таких принципах діалектики, як: взаємозв'язок і розвиток, залежність (зв'язаність) і незалежність (автономність), якісна відмінність частини і цілого.

Сутність системного підходу полягає в наступному:

- будь-яка система розглядається як складовий елемент (частина) системи більш високого і складного порядку;

- елементи (частини), що складають систему, в свою чергу, розчленовуються на елементи більш простого і низького порядку;

- цілісність системи не є проста сукупність її структурних елементів (частин).

Основними завданнями системного підходу є:

- розробка концептуальних (змістовних і формальних) засобів представлення об'єктів, що підлягають дослідженню, як систем;

- побудова узагальнених моделей систем і моделей різних класів і властивостей систем, включаючи моделі динаміки систем, їх цілеспрямованої поведінки і розвитку, ієрархічної будови, процесів управління та ін.;

- дослідження методологічних підстав різних теорій систем.

Результативність застосування системного підходу в економічній діяльності досягається за рахунок використання таких принципів [5]:

- повноти: всебічного розгляду досліджуваного об'єкта (явища, процесу) та обліку діючих факторів;

- взаємозв'язку і розвитку: можливості розгляду систем і факторів, що впливають у взаємозв'язку і розвитку;

- пропорційності: можливості встановлення взаємних пропорцій систем та їх елементів і виділення головних (пріоритетних) компонентів;

- типізації: широкого застосування аналогії і гомології і виявлення спільних рис у структурі, функціях, методах опису та моделях об'єктів.

Практична реалізація системного підходу визначає необхідність виконання наступної послідовності дій [3]:

- формулювання завдання дослідження;

- виявлення об'єкта дослідження як системи з навколишнього середовища;

- встановлення внутрішньої структури системи і виявлення зовнішніх зв'язків;

- визначення (або постановка) цілей перед елементами системи виходячи з проявленого (або очікуваного) результату всієї системи в цілому;

- розробка моделі системи та проведення досліджень.

Сучасний розвиток системного підходу проходить в трьох напрямках [4]:

- системології як теорії систем;

- системотехніки як практики;

- системного аналізу як методології.

Представляючи собою загальнометодичний принцип дослідження, системний підхід не має фіксованої предметної області. Отже, він орієнтований, перш за все, на формування напряму та стилю наукового мислення при проведенні досліджень будь-якого об'єкта, явища або процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Большой экономический словарь / под ред. А. Азрилияна. – М.: ИНЭ, 2002.

2. Захарченко В.И. и др. Системный и экономический анализ хозяйственных решений. – Одесса: ОЮИ НУВД, 2003.

3. Романов В.Н. Системный анализ для инженеров / В.Н. Романов. – СПб гос. Университет (институт химии), 1998.

4. Спицнадель В.Н. Основы системного анализа: [учеб. пособие] / В.Н. Спицнадель. – СПб.: Изд. Дом «Бизнес-пресса», 2000.

5. Теория систем и системный анализ в управлении организациями: Справочник: учеб. пособие; под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. – М.: Финансы и статистика, 2006.